

DESCOPERIRI DACICE DIN SEC. II—IV e.n. ÎN ZONA CAREI

de

GH. LAZIN — I. NĚMETI

(Satu Mare)

(Carei)

O dată cu terminarea războaielor de cucerire a Daciei și constituirea la nordul Dunării a unei noi provincii romane, în limitele ei cunoscute, o parte însemnată a triburilor și semințiilor dacice rămân în afara granițelor Imperiului. Amestecate sau singure, ele populează teritorii întinse la est, nord și vest de provincia Dacia. O serie de studii ale cercetătorilor români, mai vechi sau mai recente¹, s-au ocupat de istoria și civiliza-

¹ C. Daicoviciu, *Problema continuității în Dacia*, în *AISC*, III, 1936—1940, p. 246—255; idem, *Siebenbürgen im Altertum*, București, 1943, p. 71—97; S. Popescu Ialomița și Vl. Zirra, *Contribuții la problema dacilor liberi*, în *Analele Universității C. I. Parhon*, seria istorie, 5, București, 1956, p. 75—118; N. Gostar, *Ramura nordică a dacilor — costobocii*, în *Buletinul Universităților „V. Babeș” și „Bolyai”*, Cluj, I, 1—2, Seria Științe sociale, 1956, p. 183—198; I. I. Russu, *Les Costoboces*, în *Dacia*, N.S. III, 1959, p. 341—352; B. Mitrea, *Tezaurul monetar de la Ruși-Sibiu și acțiunea carpilor împotriva stăpînirii romane din Dacia în timpul lui Filip Arabul*, în *SCIV*, IV, 1953, p. 611—640; idem, *L'incursion des Carpes en Dacie sous le règne de Phillippe l'Arabe à la lumière des découverts de trésors de monnaies*, în *Nouvelles études d'histoire*, București, 1955, p. 149—160; idem, *Contribuții numismatice la istoria triburilor daco-getice din Moldova în a doua jumătate a secolului al II-lea e.n.*, în *SCIV*, VII, 1956, p. 159—177; idem, *Carpții și dacii liberi în sec. III—IV*, în *Ist. Rom.*, I, București 1960, p. 637—647; N. Gosar, *Numele și originea costobocilor*, în *Cercetări istorice*, Iași, 1970, p. 109—117; Gh. Nichir, *Unele observații cu privire la necropolele de tip Poenești din Moldova și relațiile acestor necropole cu lumea sarmată*, în *SCIV*, XII, 1961, p. 253—271; idem, *Noi contribuții la cunoașterea culturii materiale a carpilor*, în *SCIV*, 16, 1965, p. 675—691; idem, *Les Carpes a la lumière des dernières découvertes archéologiques de Moldavie*, în *Atti del VI-Congresso Internazionale delle Scienze preistoriche e protostoriche*, III, Roma, 1966, p. 74—79; idem, *Cuptoarele de ars ceramică din cadrul culturii Vîrteșcoiu-Poenești*, în *SCIV*, XVII, 1966, p. 489—509; idem, *La civilization des Carpes (IIe—IIIe siècle de n.e.) a la lumière des fouilles archéologiques de Poiana Dulcești, de Butnărești et de Pădureni*, în *Dacia*, N.S., XI, 1967, p. 177—224; D. Protase, *Riturile funerare la dacii și daco-romani*, Ed. Acad., București, 1970, p. 140—170; M. Macrea *Dacii liberi în epoca romană*, în *Apulum*, VII/1, 1968, p. 171—200; Gh. Lazin *Tezaurul de monede romane imperiale de la Jieț-Popi (Jud. Hunedoara)*, în *SCN*, V, 1971, p. 335—344.

zația dacilor liberi. Cercetările arheologice efectuate cu precădere în ultimii ani, în zona vestică și nord-vestică a României, alături de o serie de studii², au adus și aduc o contribuție substanțială la completarea și adîncirea cunoștințelor privitoare la populația dacică rămasă în afara granițelor de nord-vest ale Daciei traiane.

În lucrarea de față ne propunem să înmănușăm descoperirile arheologice, sistematice ori întâmplătoare, publicate sau încă inedite, cunoscute acum de noi, care se află în jurul orașului Carei și care se referă la comunitățile dacilor liberi³.

A. AȘEZĂRI

1. *BEREA* — a. Pe teritoriul localității, în punctul „Cărămidăria CAP“ s-au descoperit fragmente ceramice databile în sec. III. e.n.⁴

b. Pe versantul nordic al „Dealului Viilor“ este semnalată o așezare din sec. III—IV.⁵

c. Urmele unei așezări, care se încadrează în sec. II—IV, s-au descoperit pe locul numit „Lutărie“. De aici provine ceramică lucrată cu roata și cu mîna.⁶

d. O așezare, care pe baza materialului ceramic se datează în secolul III, este atestată în punctul „Soci“.⁷

2. *BERVENI*. Cu prilejul unor cercetări de teren în anul 1969, pe o terasă a cursului vechi al Crasnei în imediata apropiere a grajdurilor C.A.P. s-a identificat o așezare dacică, care pe baza materialului ceramic

² E. Dörner, *Römerzeitliche Brandgräber aus Sintana Arad*, în *Omagiu Daicoviciu*, București, 1960, p. 155—159; idem, *Urme ale culturii materiale dacice pe teritoriul arădan*, Arad, 1968; I. H. Crișan și E. Dörner *Așezarea dacică din sec. IV e.n. de la Arad — Ceala*, Comunicare la a II-a sesiune științifică a muzeelor, București, 1965; I. H. Crișan, *Așezarea dacică din sec. II—III. e.n. de la Cicir*, Comunicare la a III-a sesiune științifică a muzeelor, București, 1966; idem, *Continuitatea dacică în cîmpia Aradului*, în *Apulum*, VII/1, 1968, p. 241—251; S. Dumitrașcu — T. Bader, *Așezarea dacică de la Medieșu Aurit*, în *AMN*, IV, 1967, p. 107—126; idem, *Așezarea dacilor liberi de la Medieșu Aurit (I)*, Oradea, 1967; S. Dumitrașcu, *Așezări și descoperiri dacice din vestul și nord-vestul României în secolele II—IV e.n.*, în *Lucrări Științifice*, 2, Oradea, 1968, p. 239—256; Gh. Lazin, *Circulația monetară în nord-vestul României (sec. II—IV.)*, în *Satu Mare — Studii*, 1969, p. 111—119, idem, *Circulația monetară în vestul României (sec. II—IV.)*, în *Aluta*, 1970, p. 109—118; S. Dumitrașcu, D. Mălăiescu, F. Dudaș, *Așezarea dacică de la Moroda din sec. II—IV. e.n.*, în *Lucrări Științifice*, Seria B, Oradea, 1970, p. 161—167.

³ Numerotarea așezărilor corespunde cu cea făcută pe hartă (fig. 1).

⁴ Vl. Zirra, *Un cimitir celtic în nord-vestul României*, Baia Mare, 1967, p. 1—3, nota 2, XIII.

⁵ M. Rusu, *Contribuții arheologice la isotricul cetății Biharea*, în *AIIC*, III, 1960, p. 22, nota 37.

⁶ I. H. Crișan, *Ceramica daco-getică cu specială privire la Transilvania*, Editura Științifică, București, 1969, p. 253.

⁷ Vl. Zirra, *op. cit.*, p. 1—3, nota 2, XIII.

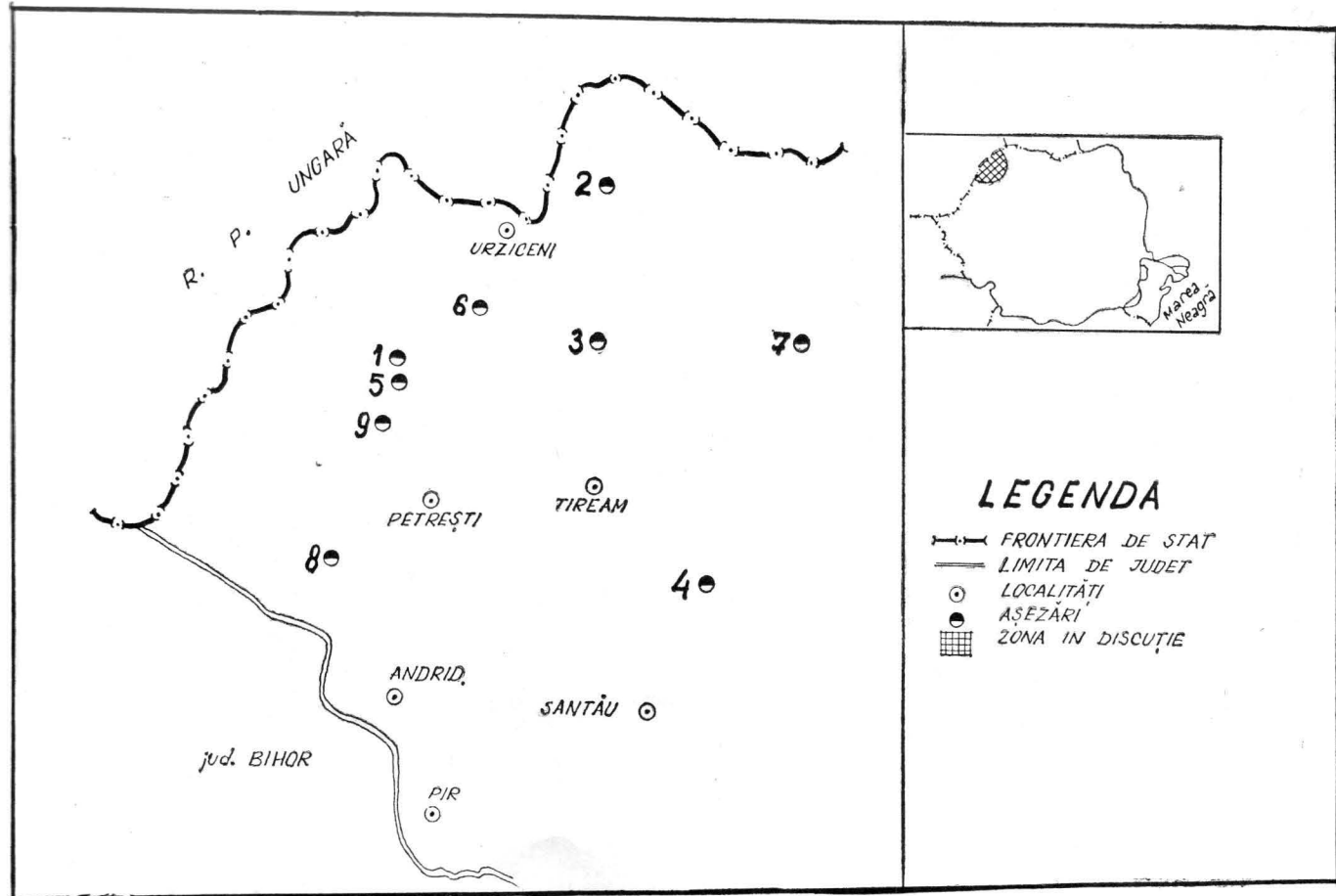

Fig. 1. Așezări dacice din sec. II-IV în zona Carei.

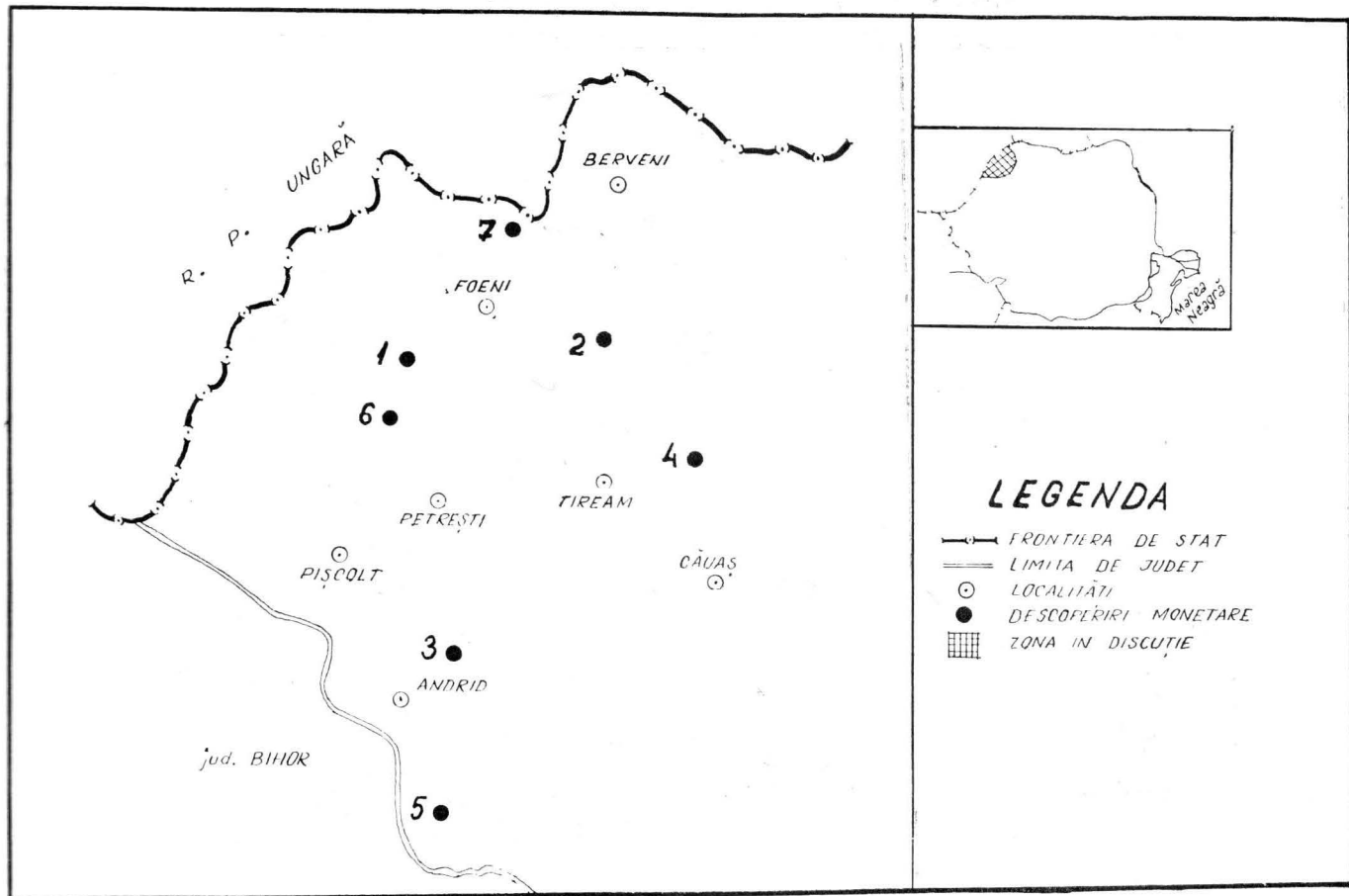
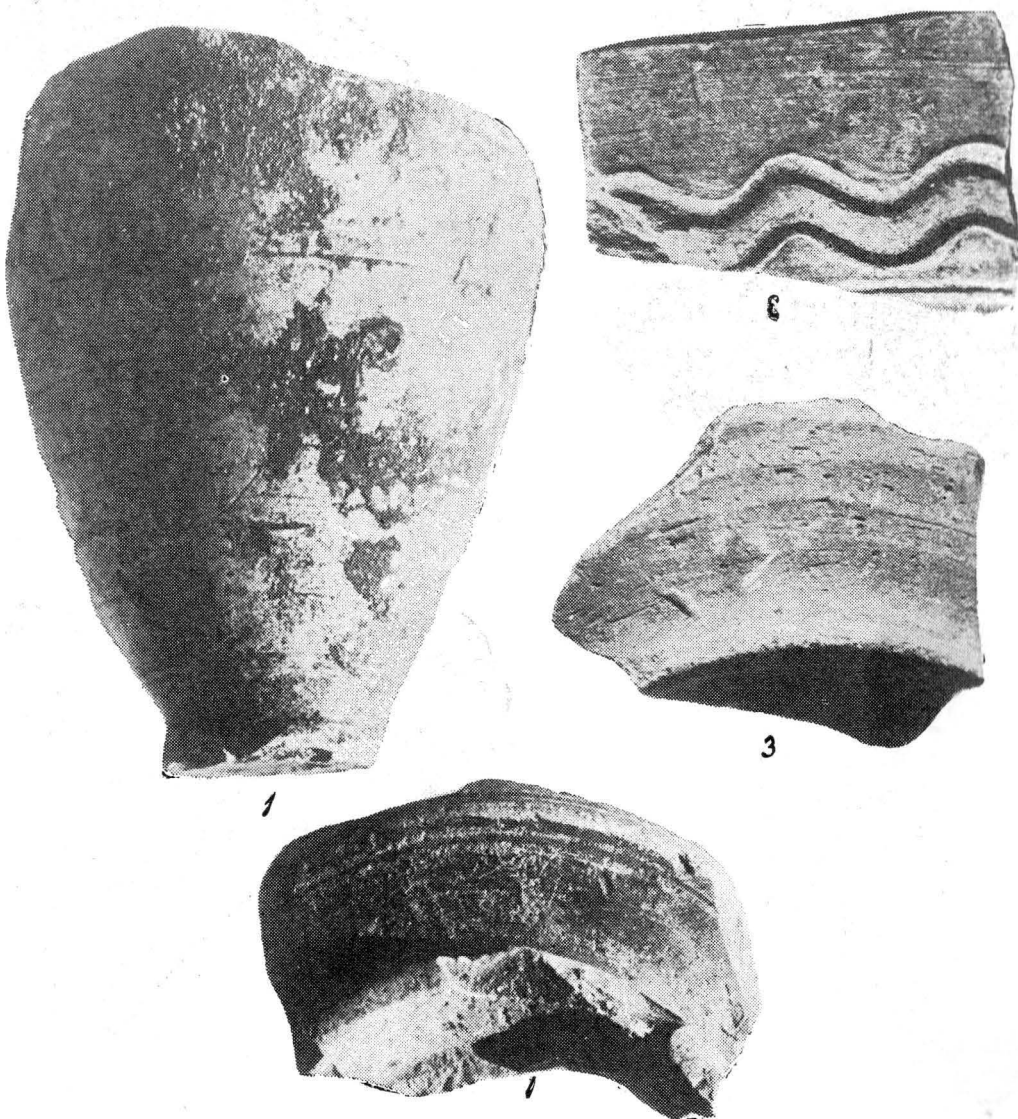
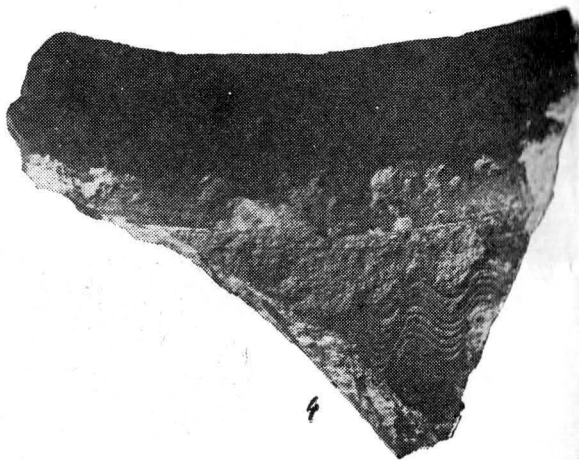
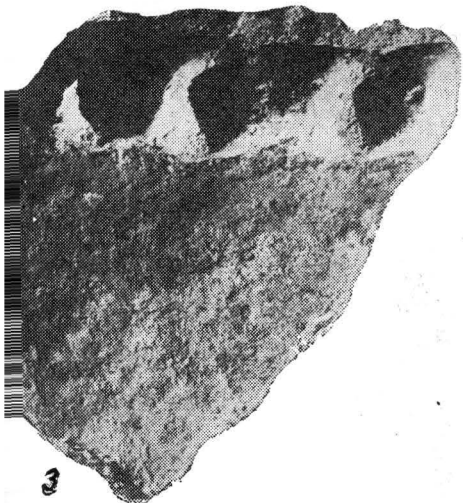
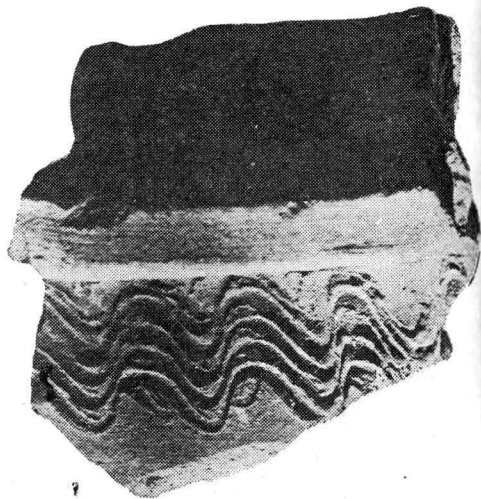
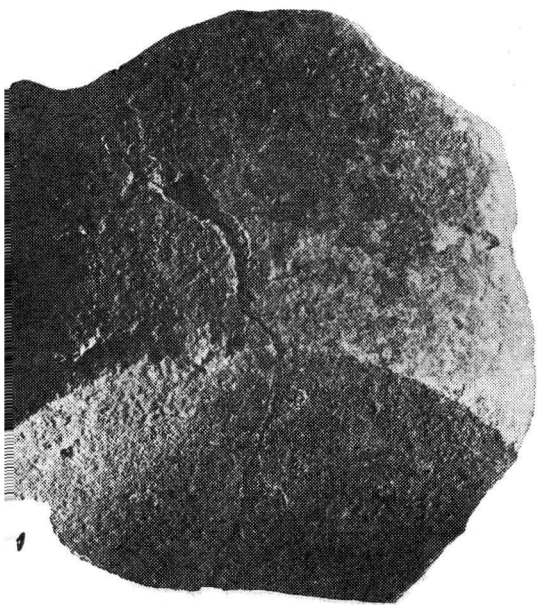

Fig. 2. Descoperiri monetare în sec. II-IV în zona Carei.

se poate data în sec. II—III. Alături de materialele culese (pl. I), fragmente ceramice lucrate la roată (printre ele și buze de chipuri) executate dintr-o pastă cenușie fină, ornamentate cu benzi de linii în val, remarcăm un fragment dintr-o strachină din terra sigillata de imitație.

Pl. I. Ceramică descoperită la Berveni.

Pl. II. Ceramică descoperită la Carei — Bobald.

Pl. III. Fibule descoperite la Foeni.

3. *CAREI — BOBALD*. La aproximativ 150 m în dreapta șoselei Carei—Moftinul Mic, pe o terasă a râului Merges s-au găsit fragmente de vase lucrate cu roata și cu mâna. Ca motive ornamentale, pe cele modelate cu mâna, întâlnim briul alveolar, iar pe cele lucrate cu roata (fragmente de chipuri etc.), linii simple sau benzi de linii în val (pl. II).

4. *CAUAȘ*. Fără precizări topografice, de pe teritoriul comunei, sînt semnalate ca provenind mai multe materiale ceramice din sec. II—IV.⁸

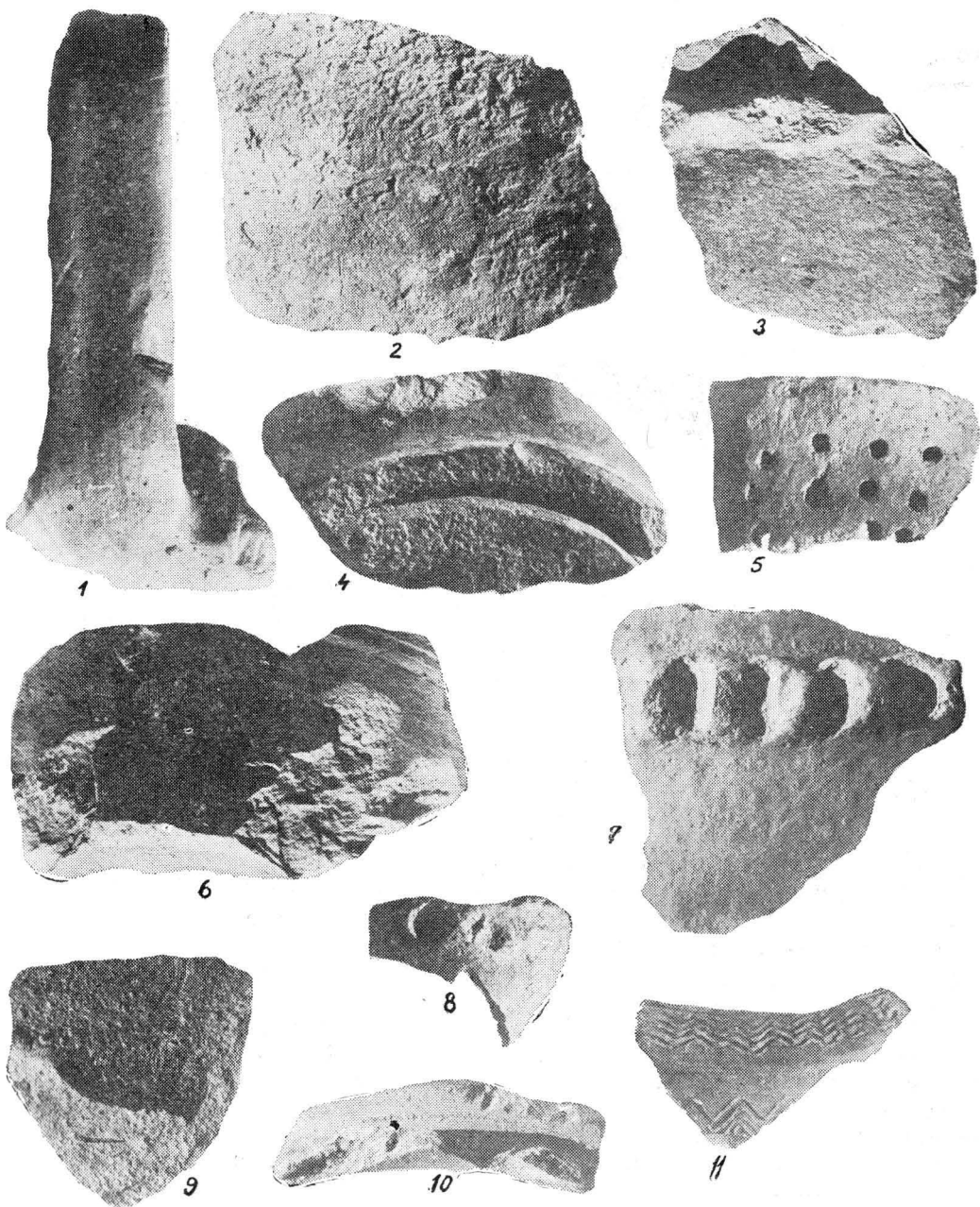
5. *CIUMEȘTI*. Cercetările arheologice efectuate în cunoscuta necropolă celtică din localitate au surprins în nivelul superior urme de locuire dacică, constînd, în afară de materiale ceramice, din gropi, vetre și locuințe, care se datează în sec. III—IV e.n.⁹

6. *FOENI*. Cu ocazia săpării unor gropi în curtea C.A.P. la locul numit „Cărămidărie“, s-au găsit trei fibule fragmentare din fier și o piatră folosită la ascuțit (pl. III). Fibulele se încadrează în sec. II—III și ar putea sugera faptul că în acest punct se află urmele unei așezări dacice.

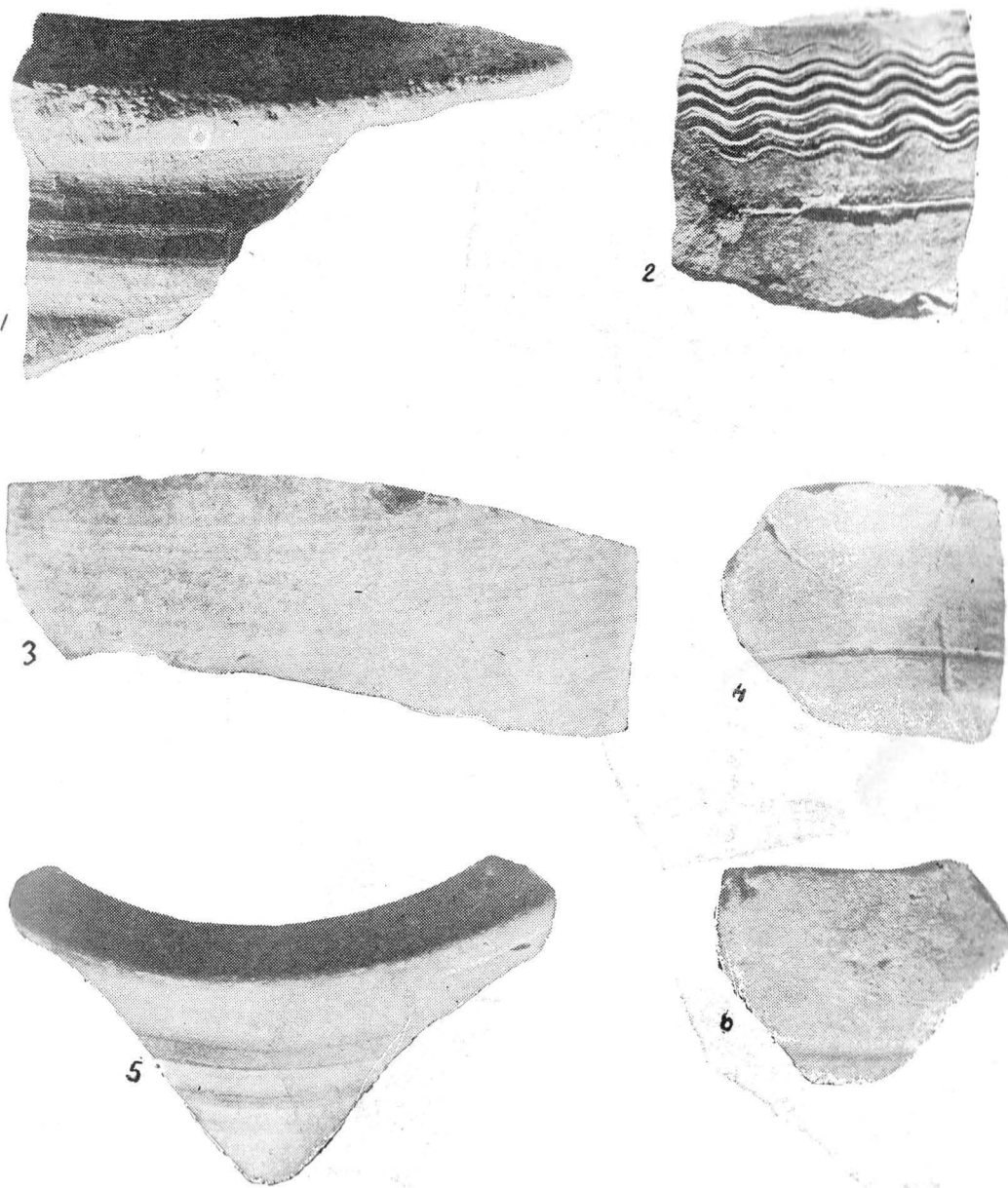
7. *MOFTINUL MIC*. Sondajele de verificare executate în anul 1968 în punctul numit „Pe deal“, situat în spatele gării Domănești, în apropiere de calea ferată Carei—Satu Mare, au surprins o așezare dacică în sec. II—IV e.n., în cea mai mare parte distrusă de lucrările agricole. Ceramica (pl. IV) corespunzătoare acestui nivel, se împarte, din punctul de vedere al execuției tehnice, în două categorii și anume: cea modelată

⁸ I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 257.

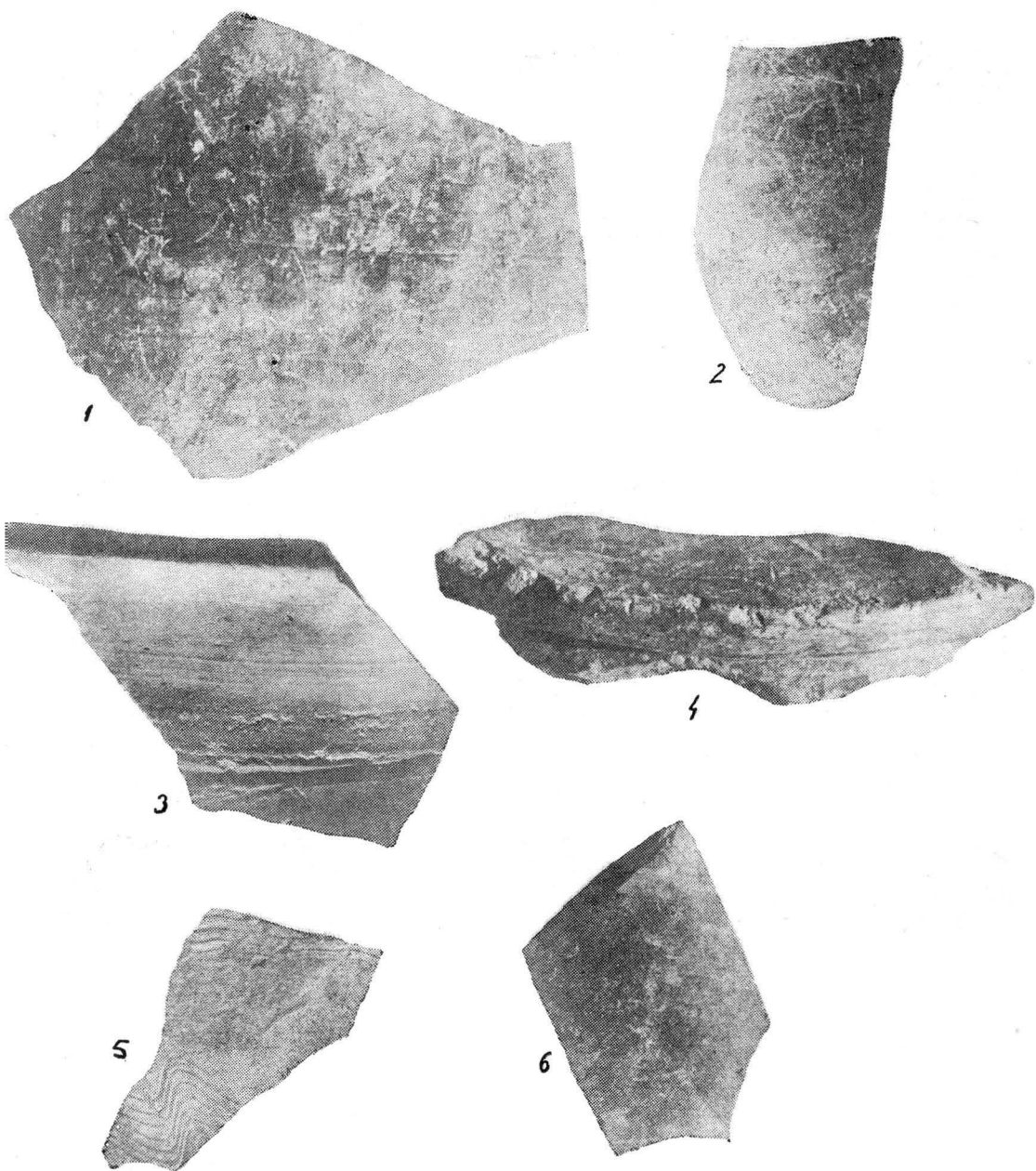
⁹ Vl. Zirra, *op. cit.*, p. 4 și nota 2, XIII.

Pl. IV. Ceramică din aşezarea de la Moftinul Mic.

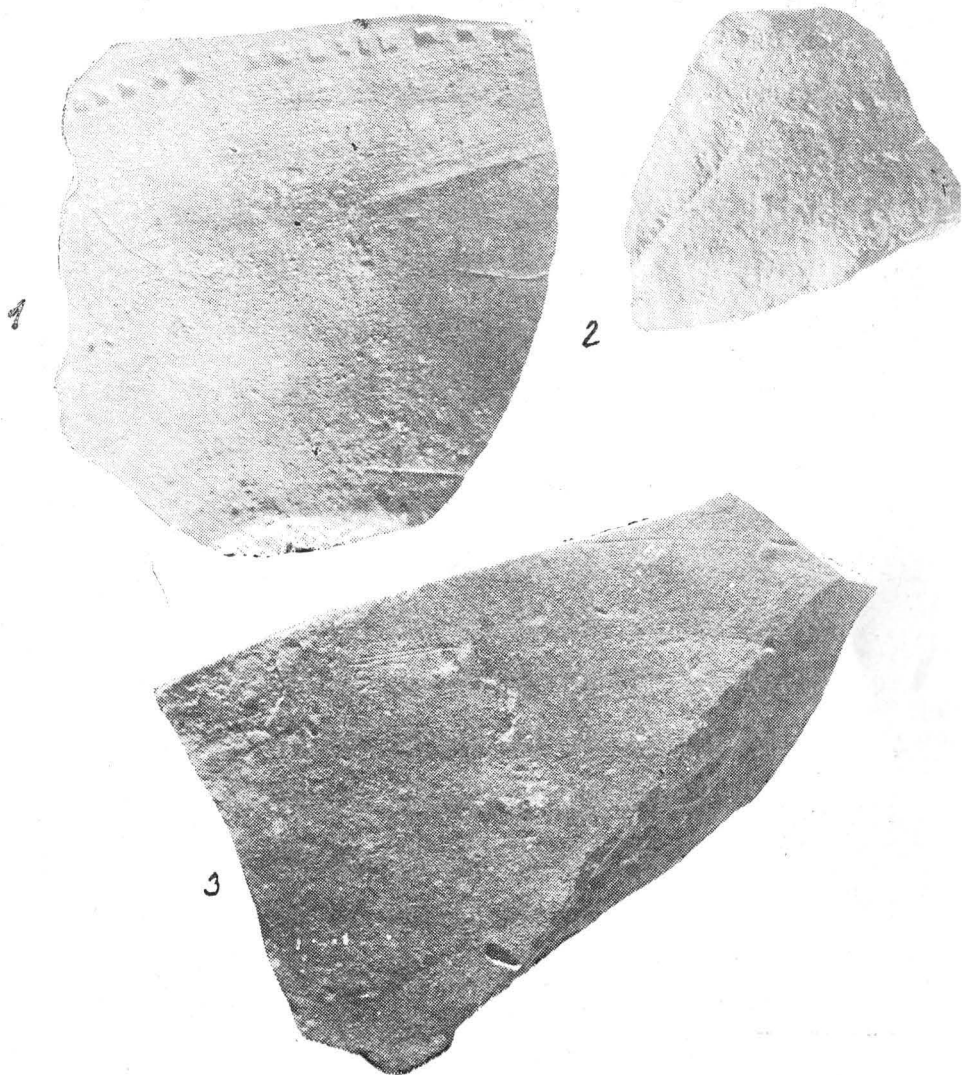
Pl. V. Ceramică provenită de la Pișcolt — Livadă.

Pl. VI. Ceramică descoperită la Pișcolt — Groapa Comorii (Kincsverem).

cu mîna și cea lucrată la roată, dintr-o pastă cenușie (chiupuri, torți de vase etc.). Ceramica lucrată cu mîna, în proporție mai mică, este destul de greu de desprins de cea Laténe care provine din orizontul cultural inferior.

8. *PIȘCOLT*. — a. În apropierea șoselei Pișcolt—Curtuiuşeni, în urma unor periegheze, în punctul numit „Livadă” s-au găsit fragmente cera-

Pl. VII. Material ceramic descoperit la Sanislău.

mice de culoare cenușie, dintr-o pastă fină modelată la roată (pl. V). Printre fragmentele culese se numără câteva aparținând unor chiupuri. Așezarea se poate încadra cronologic în sec. II—IV.

1

2

4

3

Pl. VIII. Monede descoperite la Carei — Bobald
1—2=Gordian III; 3=Claudiu II Goticul; 4=Maximin II Daza.

b. Din locul numit „Groapa comorii“ (Kincsverem), s-au cules mai multe fragmente ceramice dintr-o pastă cenușie fină lucrate la roată, care se încadrează cronologic în sec. III—IV (pl. VI).

9. **SANISLĂU.** La suprafața unei mici dune de nisip, situată în partea nord-vestică a localității prin cercetări de teren s-au găsit câteva fragmente de vase (pl. VII), lucrate la roată de culoare cenușie, care se pot data în sec. III—IV. Urmele respective ar indica o așezare aparținând dacilor liberi.

*

Pentru a avea un tablou cât mai complet al descoperirilor dacice din sec. II—IV în zona Carei, considerăm necesar a aminti în continuare și descoperirile monetare care au fost deja atribuite etnic, pe baza descoperirilor arheologice aceluiași comunități dacice din afara Daciei romane.¹⁰

B. DESCOPERIRI MONETARE

1. **Berea.** Monedă de argint a lui Lucius Verus (a. 163). Muzeul Carei, inv. 113. Cohen, ²156¹¹.

¹⁰ Gh. Lazin, *Circulația monetară în nord-vestul României, (sec. II—IV), în Satu Mare — Studii*, 1969, p. 111—119.

¹¹ Gh. Lazin, *op. cit.*, p. 111; E. Chirilă și colab; *Descoperiri monetare antice în Transilvania (VII)*, în *AMN*, VII, 1970, p. 508.

2. *Carei*. — a. Folliu de la Constantius II. emis la Sirmium în anul 353. În exergă „SIRM“. Cohen, ²342,¹².

b. Din punctul „Bobald“ provin patru monede de bronz descoperite izolat (pl. VIII). Lista lor este următoarea: 1. Gordian III (a. 238—244), D=27 mm, G=14,40 g; 2. Gordian III, (a. 238—244), D=29 mm, G=15,60 g; 3. Claudiu II Goticul (a. 268—270), D=20—21,5 mm, G=8,70 g; 4. Maximin II Daza (a. 305—313). D=22,5 mm, G=6,82 g.

3. *Dindești*. Denar de la Hadrian emis între anii 119—123. Muzeul din Carei, inv. 111. Cohen², 324; Strack, II, p. 93¹³.

4. *Ghenci*. Dupondius de la Vespasian (a. 74). Muzeul din Carei, inv. 108. Cohen,²153¹⁴.

5. *Pir*. Din localitate provin doi denari. Unul aparține lui Antoninus Pius (a. 148). Cohen,²283; cf. Strack, III, p. 136, pl. II/173, iar celălalt, împăratului Marcus Aurelius (a. 169). Cohen,² 412. Ambele piese se află la Muzeul din Carei, inv. 109—110¹⁵.

6. *Sanislău*. O monedă de argint aparținând lui Vespasian este menționată ca provenind din localitate¹⁶.

7. *Urziceni*. Denar suberatus de la Traian, emis între anii 103—111. Muzeul din Carei, inv. 112. Cohen², 64; Strack. I, p. 116—119¹⁷.

*

Descoperirile menționate mai sus sînt în mare parte, inedite, rîndurile de față aducînd în discuție un material care se datorește aproape exclusiv cercetărilor de teren, și mai puțin celor sistematice.

Încadrarea cronologică are la bază ceramica cu aspectul ei stilistic și tehnologic. Tipologic din motivul lipsei unor vase întregi, nu se pot face deocamdată mai multe precizări. Analogiile cu materialele dacice din așezările datate în sec. II—IV din zona vestică și nord-vestică a României¹⁸ reprezintă și ele un element de orientare în plasarea cronologică a descoperirilor în discuție.

Atribuirile etnice, cîte au fost posibile în această fază a cercetărilor, s-au făcut pe baza existenței în aceste așezări a unor elemente culturale vechi, specifice lumii dacice, cum sînt vasele ornamentate cu briu alveo-

* Vezi harta descoperirilor monetare; numerotarea de pe hartă (fig. 2), corespunde numerotării din catalogul descriptiv.

¹² Gh. Lazin, *op. cit.*, p. 111; E. Chirilă și colab., *op. cit.*, p. 509.

¹³ Gh. Lazin, *op. cit.*, p. 112; E. Chirilă și colab., *op. cit.*, p. 508.

¹⁴ Gh. Lazin, *loc. cit.*; E. Chirilă și colab., *loc. cit.*

¹⁵ Gh. Lazin, *op. cit.*, p. 113; E. Chirilă și colab., *loc. cit.*

¹⁶ I. Winkler, *Contribuții numismatice la istoria Daciei*, în SCS, Cluj, Seria III, VI, 1—2, 1955, tab. XI, p. 146—147, nr. 150.

¹⁷ Gh. Lazin, *op. cit.*, p. 115; E. Chirilă și colab., *loc. cit.*

¹⁸ Vezi în acest sens, S. Dumitrașcu, *Așezări și descoperiri dacice din vestul și nord-vestul României în secolele II—IV. e.n. (I)*, în *Lucrări Științifice*, (Oradea), 2, 1968, p. 239—256; unde autorul trece în revistă și discută așezările cunoscute pînă la aceea dată.

lar sau cele lucrate cu roata (chiupurile, străchinile etc.). Chiupul, formă de vas de o factură dacică incontestabilă, pe care îl găsim masiv răspândit în așezările dacilor liberi de pe valea Crișului Alb, Negru, Repede sau pe Someș (vezi de pildă așezarea de la Medieșu Aurit), se dezvoltă din aceleași forme de vase¹⁹, care existau în așezările și fortificațiile dacice dinaintea ocupației romane.

Un lucru care trebuie menționat este prezența în aceste așezări, sub o formă sau alta a influențelor romane (ceramică, monede) ceea ce nu apare surprinzător, din moment ce dacii liberi din vestul și nord-vestul României se află situați între două provincii romane și anume: Dacia și Pannonia. Prezența acestor produse romane, fac dovada existenței unor legături între aceste comunități și Imperiu.

Majoritatea descoperirilor prezentate aici fiind rezultatul unor cercetări la suprafața terenului, ele nu permit considerații mai ample. Trebuie însă subliniat că aceste descoperiri se leagă organic de lumea dacică liberă din vestul și nord-vestul României și ele reprezintă în mare parte o continuare a celor din secolele anterioare, și nu așezări ale dacilor veniți pe aceste meleaguri, în sau după anul 106, din Dacia constituită în provincie romană. Hărțile anexate (fig. 1 și 2), coroborate cu hărțile descoperirilor arheologice sau numismatice atribuite dacilor din sec. II—IV în vestul și nord-vestul României²⁰, oferă și ele o imagine grăitoare asupra densității și locuirii comunităților dacice libere din secolele II—IV, în extremitatea nord-vestică a României — zona Carei. Rămîne în sarcina cercetărilor viitoare să aducă noi precizări, de ansamblu sau regionale, menite să contribuie la adîncirea și îmbogățirea cunoștințelor prezente, referitoare la populația dacică rămasă în afara granițelor nord-vestice ale Provinciei.

DAKISCHE FUNDE AUS DEM II.—IV. JAHRHUNDERT IN DER ZONE VON CAREI

Zusammenfassung

Die im Jahre 106 gegründete Provinz Dakien umfasste nicht das ganze von Dakern bewohnte Gebiet, sondern nur einen Teil desselben. Ausserhalb der Grenzen der neuen römischen Provinz blieben sowohl im Osten als auch im Norden und Westen eine Reihe freier dakischer Gemeinden. Die Archäologischen For-

¹⁹ I. Berciu, *Contribuție la studiul chiupurilor de factură dacică din sec. IV. e.n.*, în *Apulum*, V, 1964, p. 597—611; D. Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticeii*. Ed. Academiei, București, 1966, p. 66—67.

²⁰ Harta descoperirilor arheologice se află la S. Dumitrașcu, în *Lucrări Științifice*, Oradea, 2, 1968, p. 242, iar cea a descoperirilor monetare, la Gh. Lazin, în *Satu Mare — Studii*, 1969, p. 114; idem, în *Aluta*, 1970, p. 118.

schungen im Westen und Nordwesten Rumäniens, die hauptsächlich in letzter Zeit gemacht wurden, haben wertvolle Beiträge zur Geschichte und Zivilisation dieser dakischen Stämme geliefert. In der vorliegenden Arbeit wird eine Reihe archäologischer oder numismatischer Funde aus dem extremen Nordwesten Rumäniens — Zone Carei (siehe Fig. 1 und 3) — besprochen, welche auf Grund der Materialien chronologisch in das II—IV. Jhd. eingegliedert werden und welche ethnisch den freien Dakern zugeschrieben werden. Der römische Einfluss aus Dakien und Panonien wirkt sich auf diese freien Daker aus und beweist zugleich die bestehenden Beziehungen zwischen den betreffenden Gemeinden und dem Kaiserreich.

Die meisten hier beschriebenen Funde sind das Ergebnis von Geländeforschungen. Trotzdem kann das vorhandene Material als sicherer Beweis für das Vorhandensein der freien Daker im II—IV. Jhd. in der betreffenden Zone angesehen werden. Die oben geschilderten Entdeckungen sind mit den zeitgenössischen Funden aus den Tälern des Crișul Alb, Negru, Repede oder aus dem Tale des Someș organisch verbunden und bilden eine Fortsetzung — nicht auf demselben Platz, aber in derselben Zone — der dakischen Siedlungen vergangener Jahrhunderte.